

# Forntid och historisk tid i Ursvik

---

*- från boplats och gravfält till bytomter och torp vid Stora och Lilla Ursvik*

Arkeologiska förundersökningar av RAÄ 28, Lilla Ursvik samt RAÄ 43 - 48, Stora Ursvik, Sundbyberg 2:44 m fl, Sundbybergs socken och kommun, Uppland.

*Kjell Andersson & Åsa Berger*  
Rapport 2006:19



# Forntid och historisk tid i Ursvik

---

*- från boplats och gravfält till bytomter och torp vid Stora och Lilla Ursvik*

Arkeologiska förundersökningar av RAÄ 28, Lilla Ursvik samt RAÄ 43 - 48, Stora Ursvik, Sundbyberg 2:44 m fl, Sundbybergs socken och kommun, Uppland.

*Kjell Andersson & Åsa Berger*  
Rapport 2006:19

Rapporten finns i PDF-format på adressen  
[stockholms.lans.museum](http://stockholms.lans.museum)



Sickla Industriväg 5B, 131 34 Nacka  
Tel 08-586 194 00 Fax 08-32 32 72  
Webb: [stockholms.lans.museum](http://stockholms.lans.museum)

© Stockholms läns museum  
Produktion: Stockholms läns museum  
Redaktionell bearbetning: Åsa Lundström

Allmänt kartmaterial: Lantmäteriverket.  
Medgivande 97.0133  
Stockholm 2006

# Innehåll

Sammanfattning	7
Bakgrund	8
Kulturmiljö	8
Syfte och metod	10
Resultat	11
Diskussion	18
Referenser	20
Administrativa uppgifter	21
Bilaga 1-18. Planer, schakt- och anläggningsbeskrivningar.	22
Bilaga 19. Fyndlistor	44

## Figurförteckning

Fig 1. Utsnitt ur Blå kartan.	6
Fig 2. Utsnitt ur Ekonomiska kartan.	9
Fig 3. Lämningar efter Rytartorpet RAÄ 43.	12
Fig 4. RAÄ 46.	15
Fig 5. Ett av odlingsrösena (A2) inom RAÄ 47.	16
Fig 6. Schakt (S7) över den påträffade husgrundsterrassen intill RAÄ 47.	17



Fig 1. Utsnitt ur Blå kartans med undersökningsområdet markerat. Skala 1:100 000

## Sammanfattning

Stora Ursvik KB planerar att uppföra ett bostadsområde i anslutning till Stora Ursvik, Sundbybergs och Stockholms kommuner. Inom planområdet finns ett tiotal fornlämningar registrerade. Inför det fortsatta detaljplanarbetet var det därför nödvändigt att genomföra arkeologiska förundersökningar av sju av fornlämningarna vilka samtliga var belägna inom Sundbyberg.

De fornlämningarna som var aktuella att förundersöka utgjordes av Lilla Ursviks och Stora Ursviks by-/gårdstomter, Ryttartorpets tomt, två registrerade järnåldersboplatser samt tre gravar i form av stensättningar. Förundersökningarna av bebyggelselägena skulle endast utföras i avgränsande syfte medan övriga lämningar skulle förundersökas inför slutundersökning. Läns museet utförde förundersökningarna under perioden 29 maj - 13 juni, 2006. Uppdragsgivare var Stora Ursvik KB.

Vid förundersökningarna av Lilla och Stora Ursvik (RAÄ 28 respektive RAÄ 48) framkom inget som förändrade den tidigare kända bilden av lämningarna. Vid Ryttartorpet (RAÄ 43) påträffades bl.a. lämningar efter torpets manbyggnad och en till denna intilliggande stall- och/eller ladugårdsbyggnad strax söder om Gamla Enköpingsvägen. Utifrån fyndmaterialet kan bebyggelselämningarna dateras till 1700- t.o.m. 1900-tal.

Två av de registrerade gravarna (RAÄ 47) provundersöktes i samband med förundersökningen då det rådde osäkerhet kring lämningarnas fornlämningsstatus. Undersökningen visade att det rörde sig om två sentida odlingsrösen. Strax intill rösena påträffades också en tidigare oregistrerad terrassering vilken undersöktes i syfte att klargöra dess funktion och datering. Terrassen, som troligen rymt en byggnad, kan sannolikt dateras till 1900-talets första hälft eller något tidigare. Den tredje graven (RAÄ 45) utgörs av en ensamliggande stensättning med en trolig datering till äldre järnålder.

Fornlämning RAÄ 46 var registrerad som en terrassering (husgrundsterrass) med en förmodad datering till järnålder. Vid förundersökningen visade sig terrassen istället vara en grav i form av en rund stensättning. Den fortsatta undersökningen visade att anläggningen ingick i ett litet gravfält med tio stensättningar. På gravfältet påträffades även boplotsindikerande lämningar i form av stolphål, härdar och kulturlager. Det är dock oklart om dessa utgör lämningar efter en boplatser eller spår efter ritualer med anknytning till gravläggningarna. Gravfältet kan troligen dateras till folkvandringstid.

Vid undersökningen av boplatserna RAÄ 44 påträffades anläggningar i tre koncentrationer. Sammanlagt fanns 35 anläggningar i form av stolphål, mörkfärgningar och härdar. Dessutom påträffades vad som tolkats som en vägg, en 2,2 x 0,5 m stor mörkfärgning med inslag av sot, kol, skärvig och skörbränd sten samt bränd lera. Anläggningarna är begränsade till en yta på ca 50 x 20 meter. Förmodligen kan boplatserna sättas i samband med gravfältet RAÄ 46.

## Bakgrund

Stora Ursvik KB planerar att i samarbete med Sundbybergs stad samt Fastighets AB Förvaltaren och Specialfastigheter uppföra ett bostadsområde i anslutning till Stora Ursvik, Sundbybergs och Stockholms kommuner.

Inom planområdet finns ett tiotal fornlämningar registrerade varav drygt hälften framkom i samband med en utredning som genomfördes av Arkeologikonsult AB under 2002 - 2003 (Fors et al 2002, Holmgren et al 2003). Inför det fortsatta detaljplanarbetet var det därför nödvändigt att genomföra ett antal arkeologiska förundersökningar, dels inför slutundersökning, dels i avgränsande syfte (lst, anbudsförfrågan, dnr 431-06-3003).

De fornlämningar som var aktuella att undersöka utgjordes av Lilla och Stora Ursviks bytomter (RAÄ 28 resp. RAÄ 48), Ryttartorpets tomt (RAÄ 43), två järnåldersboplatser (RAÄ 44 och RAÄ 46) och tre stensättningar (RAÄ 45 och RAÄ 47), vilka alla var belägna inom Sundbybergs socken och kommun.

Efterhand beslutade länsstyrelsen att förundersökningarna skulle utföras av Stockholms läns museum (dnr 431-06-3003). Länsmuseet utförde förundersökningarna under perioden 29 maj - 13 juni, 2006. Uppdragsgivare var Stora Ursvik KB.

## Kulturmiljö

Planområdet är huvudsakligen beläget inom Sundbybergs kommun och omfattar merparten av den forna byn Stora Ursviks ägor samt, i öster, en del av Lilla Ursvik. I väster sträcker sig en del av planområdet också in i Stockholms stad nordväst om Kymplingelänken.

Ursviksområdet har under 1900-talet utgjort en del av det s.k. Järvafältet, ett militärt övningsområde som omfattade egendomar, tomter och lägenheter inom Järfälla, Sollentuna, Solna och Spånga socknar. Egendomar löstes in av staten 1905 – 1906 och i och med detta stängdes området av för allmänheten och den fysiska utvecklingen upphörde. När militären började lämna Järvafältet under 1960-talet hade det därför fortfarande karaktären av en Upplandssocken för ca hundra år sedan. (Biuw 1992:16)

De exproprierade gårdarna och torpen arrenderades oftast ut till de forna ägarna eller arrendatorerna, eller användes som förläggningar (Söderlind 1995:143). Vid Stora Ursvik bedrevs jordbruk ännu i slutet av 1930-talet, men 1943 övertogs ägorna av Försvarets Forskningsanstalt, FOA (a.a:143ff), sedermera Försvarets Forskningsinstitut, FOI, som till helt nyligen har bedrivit verksamhet i området. Stora delar av området är, eller har varit, bebyggt och området genomkorsas av grus- och asfaltvägar (Fors et al 2002:6).

Under 2002 och 2003 genomförde Arkeologikonsult AB en frivillig utredning av planområdet (Fors et al 2002, Holmgren et al 2003). Inom området fanns sedan tidigare





endast ett fåtal fornlämningar registrerade. Dessa utgjordes av en milstolpe (RAÄ 6), lämningarna efter Rinkebytorp (RAÄ 17), Rinkebykvarn (RAÄ 18), Lilla Ursviks bytomt (RAÄ 28) samt en stensättning som undersöktes och togs bort 1966 (RAÄ 27). Vid utredningen framkom ett antal tidigare okända fornlämningar i form av stensättningar (RAÄ 45 och 47), två boplotsområden (RAÄ 44 och 46) samt lämningar efter det s.k. Ryttartorpet (RAÄ 43). I samband med utredningen registrerades även Stora Ursviks bytomt utifrån dess utsträckning i äldre kartmaterial (RAÄ 48).

## Syfte och metod

Syftet med förundersökningarna var dels att avgränsa fornlämningar mot planerad bebyggelse (RAÄ 28, 43 samt RAÄ 48), dels att erhålla underlag inför slutundersökning av fornlämningar (RAÄ 44 - 47) (lst, beslut, dnr 431-06-3003).

Vid de avgränsande förundersökningarna av Stora Ursvik (RAÄ 48) och Ryttartorpet (RAÄ43) grävdes sökschakt utifrån tomternas begränsningar så som de framträdde i det historiska kartmaterialet samt utifrån topografiska förutsättningar och synliga lämningar. Avgränsningen av Lilla Ursvik (RAÄ 28) berörde endast bytomtens västra del vilken angränsade till planområdet. Sökschakten togs dock endast upp i tidigare åkermark inom planområdet. Schakten grävdes ned tills dess att anläggningar påträffades eller ned till en nivå som bedömdes vara opåverkad av mänsklig aktivitet.

Vid Lilla och Stora Ursvik planerades några schakt även att handrensas och enstaka provrutor att grävas för att fånga upp fyndmaterial som kunde ge svar på frågor som när tomterna hade etablerats och om specialiserat hantverk hade förekommit på platserna. På grund av den hårda leran i området var detta dock inte möjligt att genomföra. Istället avsöktes samtliga schakt ett flertal gånger med metalldetektor vartefter de skiktvis schaktades ned. Metalldetektor användes även vid Ryttartorpet, men inte lika konsekvent som vid bytomterna. Vid detekteringen diskriminerades järn.

Vid boplatserna RAÄ 44 grävdes ett antal sökschakt med utgångspunkt i de vid utredningen påträffade lämningarna. Schakten grävdes i tunna skikt ned tills dess att anläggningar påträffades eller till dess att en nivå som bedömdes vara opåverkad av mänsklig aktivitet nåddes. Enligt planen skulle flera rutor grävas i området för att bestämma fyndmaterialets art, karaktär och spridning samt klargöra kulturlagrets tjocklek. Detta omöjliggjordes av den hårda lera som fanns på platsen. De lämningar som påträffades rensades fram och några snittades för att avgöra deras karaktär. Kolprover samlades in från de anläggningar som undersöktes.

Området kring den ensamliggande stensättningen RAÄ 45 specialinventerades. En misstänkt anläggning provgrävdes (avförd), men i övrigt grävdes inga schakt då den schaktning som utfördes i området i samband med utredningen bedömdes vara tillräcklig.

Impedimentet där boplatserna RAÄ 46 var belägen torvades av i sin helhet med utgångspunkt från den anläggning som konstaterats vid utredningen. Påträffade anläggningar rensades fram och provrutor grävdes för att bestämma fyndmaterialets art, karaktär

och spridning samt klargöra kulturlagrets tjocklek. Ett söschakt drogs också i åkermarken väster om impedimentet.

Vid stensättningarna RAÄ 47 grävdes till att börja med ett flertal söschakt runt anläggningarna. För att klargöra om det verkligen rörde sig om gravar torvades anläggningarna senare också av i sin helhet. Då det även efter avtorvning rådde tveksamhet om anläggningarnas status genomfördes en provgrävning av dessa efter beslut från länsstyrelsen (muntligt beslut, Michael Olausson 2006-06-02). I samband med förundersökningen uppmärksammades också en tidigare oregistrerad, ca 25 x 9 meter stor (NV - SÖ) och upp till 1,1 meter hög, terrassering strax öster om stensättningarna. Tre provschakt och tre provrutor grävdes i terrassen för att klargöra dess funktion och datering.

Samtliga schakt och anläggningar har beskrivits i text och, med undantag för stensättningen RAÄ 45, mätts in med totalstation. Några anläggningar har även fotograferats digitalt. Samtliga schakt utom vid RAÄ 44 och RAÄ 46 lades igen efter avslutad undersökning. De anläggningar som framkom vid de senare täcktes dock med fiberduk och jord i avvaktan på slutundersökning av lämningarna.

## Resultat

### RAÄ 28, bytomt/gårdstomt, Lilla Ursvik

Lilla Ursvik omnämns i skriftliga källor första gången 1347 (*in Litlautzwik*) (Ferm et al 1992:331) och läget för byn finns belagt på lantmäterikartor fr.o.m. 1694 (LMS A98-40:A19:85).

Den avgränsande förundersökningen företogs i gammal åkermark strax väster om bytomtens västra begränsning enligt en storskifteskarta upprättad 1787 (LMS A98-40:3). Området har utgjort åkermark åtminstone sedan 1725 då Lilla Ursviks ägor första gången redovisas på en karta (LMS A98-40:1).

Söschakten grävdes längs planområdesgränsen i höjd med bytomten. I plöjan påträffades sparsamt med sentida föremål i form av tegelfragment, plan- och buteljglas, yngre rödgods, fajans, stengods, porslin, järnföremål, ett mässingsföremål och ett mynt. Fyndmaterialet, som framkom i alla schakt utom två, daterades till 1800- och 1900-tal. Med undantag för myntet, en 1/4 Skilling, präglad för Gustav IV Adolf 1802 – 1808, tillvaratogs inga fynd.

I ett av schakten (S5), intill ett dike, påträffades en stenansamling som efter undersökning visade sig utgöra rester efter en stolpskoning. I stolphålsfyllningen påträffades starkt förmultnade trärester. Stolphålet bedöms som sentida och kan möjligen utgöra rester efter en hägnad längs med diket.

Ingen ytterligare antikvarisk insats bedöms vara nödvändig inom området.

### RAÄ 43, lägenhetsbebyggelse, Ryttartorpet

Ryttartorpet finns belagt på lantmäterikartor fr.o.m. 1694 (LMS A98-40:A19:85) och fanns fortfarande kvar då en karta över Sollentuna härad upprättades 1901-02. Torpets historia sträcker sig sannolikt inte längre tillbaka än till 1680-talet då det s.k. yngre indelningsverket inrättades (1682). Förordningen tillät såväl jordägare som arrendatorer att frivilligt låta sig kontrakteras som rusthåll för kavalleriet mot befrielse från skatter och andra pålagor.

Vid den utredning som utfördes av Arkeologikonsult AB 2002-2003 påträffades en husgrund i ett omfattande slån- och syrébuskage ett 20-tal meter söder om Gamla Enköpingsvägen (Holmgren et al 2003, Objekt 28). Torpets huvudbyggnad skulle dock ha legat närmare vägen enligt det historiska kartmaterialet.

Sökschaktningen påbörjades på platsen för torpet enligt de äldre kartorna. Under vegetationsskiktet framkom raseringsmassor, syllstensrader och ett eventuellt spisfundament från torpet, och öster om och i direkt anslutning till detta, lämningarna efter en ladugård och/eller ett stall i form av ett stensatt golv täckt av hårt packad mo. I slån- och syrébuskaget söder om torplämningen framkom två husgrundsterrasser, troligen efter uthus till torpet. Strax öster om lämningarna efter ladugården/stallet, och i kanten till torpets forna åkermark, framkom också ett röjnings-/odlingsröse som har nyttjats som avskrädesplats.

Fyndmaterialet från torpet (ej tillvarataget) utgjordes av tegel, puts, plan- och buteljglas, yngre rödgods, stengods, fajans, porslin, spikar och andra järnföremål. I lämningarna efter stallet/ladugården framkom främst spikar, men även ett hänaglås, två nycklar, en



*Fig 3. Lämningar efter Ryttartorpet RAÄ 43. I bildens mitt syns stensyllarna efter manbyggnaden och nedanför dessa delar av ett stensatt golv till ett stall eller en ladugårdsbyggnad. I bakgrunden löper Gamla Enköpingsvägen. Foto: Kjell Andersson*

halv hästsko, ett par oxskor samt några enstaka skärvor av tegel, planglas, rödgods och fajans. På husgrundsterrasserna i söder framkom endast fragment av takpannor av tegel. Med undantag från tegel och puts påträffades samma typ av föremål i avskräddshögen som i lämningarna efter torpet, men även ett par hästskor, en kätting m.m. Fyndmaterialet kunde dateras till 1700-, 1800- och 1900-tal.

Torpbebyggelsen är belägen i en sluttning på östra sidan av en bergplatå och begränsas av gamla Enköpingsvägen i norr, av bergplatån i väster och av f.d. åkermark i öster. Området söder om husgrundsterrasserna visade sig bestå av till synes nedgrävda och drygt metertjocka fyllnadsmassor med sprängsten och asfalt m.m., vilket möjligen kan ha förstört ytterligare lämningar efter torpet.

#### **RAÄ 44, boplats**

Området är beläget i gammal åkermark i en sydsluttning som planar ut till en platå i norr. Det avgränsas av vägar och stängsel i söder och väster. I den södra delen går berg i dagen och vid detta växer barr- och lövträd i en liten dunge, i övrigt är ytan beväxt med gräs. I öster har sedan utredningen genomfördes ungefär en fjärdedel av ytan täckts med en 2,5 meter hög vall av sanerade jordmassor med inblandning av sprängsten. Detta gjorde att en del av ytan fick lämnas utan åtgärd. Fornlämningen kunde dock begränsas inom den yta som var tillgänglig.

Vid undersökningen grävdes 15 schakt. Fyllningen i schakten S1 - S14 bestod av ett torvlager och därunder stenfri gråbrun lera (plöja). Två schakt drogs utanför stängslet i väster. I det ena, S14, påträffades en teleledning varför schaktningen avbröts. Samma teleledning påträffades också i sydöstra kanten av schaktet S12.

I schakt S15 påträffades rester av ett spisröse och diverse sopor direkt under torven, under detta lager vidtog lera i norra delen och fin sand i söder. Enligt digitalt tillgängligt kartmaterial finns ingen bebyggelse registrerad på platsen. Fyndmaterialet (ej tillvarataget) kunde dateras till omkring sekelskiftet 1900.

Anläggningar framkom i tre koncentrationer i schakt S9. I norr finns en ansamling av 14 anläggningar; varav åtta stolphål, tre mörkfärgningar, en härd, en stenrad samt en lämning som tolkas som resterna av en vägg. Denna koncentration kan tolkas som lämningar efter en byggnad. Ett av stolphålen, A3, snittades och kolprov togs för analys. Lämningen A7, som tolkas som en vägg, består av en svagt krökt, ca 2,2 meter lång och upp till 0,5 meter bred, mörkfärgning. Anläggningen innehåller rikligt med kol och sot, skörbränd sten och bränd lera. Inga fynd påträffades inom området.

Ett stycke söder om byggnadslämningarna finns ett stolphål samt fem mörkfärgningar som inte närmare kunde bestämmas. Stolphålet, A20, undersöktes och kolprov togs för analys. Inga fynd påträffades i anslutning till lämningarna.

Den tredje och sydligaste koncentrationen bestod av fem härdar, två stolphål samt sju mörkfärgningar. Till dessa kan även en härd och en mörkfärgning som framkom i det intilliggande schaktet, S8, knytas. Stolphålet A34 undersöktes och kolprov togs för analys. Inga fynd påträffades.

I övrigt påträffades tre ensamliggande anläggningar, två mycket små mörkfärgningar och en härd (A36). Härden undersöktes och kolprov togs för analys. I härden påträffades enstaka obrända ben. I övrigt påträffades endast en skärva yngre rödgods (ej tillvaratagen).

### **RAÄ 45, stensättning**

Stensättningen är belägen i en skogsbeklädd västsluttning med moränavlagringar och ca 20 meter över dagens havsnivå. Stensättningen, som är övertorvad och beväxt med en tall, är mycket otydlig och på denna ligger ett antal större stenar som troligen förts dit i samband med anläggandet av en intilliggande väg. Anläggningen torvades delvis av för att fastställa dess status, varvid en vällagd och avgränsad stenpackning framträdde. Området kring graven, d.v.s. hela sluttningen och krönet av denna, specialinventerades i syfte att finna ytterligare stenansamlingar som kunde utgöra gravar. Inga sådana påträffades.

Norr om stensättningen påträffades en grop som misstänktes kunna utgöra en anläggning (skyttevärn eller tjärgrop). Gropen provgrävdes och visades vara naturlig, sannolikt en rotvälta. I övrigt grävdes inga schakt i området då den schaktning som utfördes i samband med utredningen bedömdes vara tillräcklig.

Fornlämningen utgörs av en ensamliggande stensättning.

### **RAÄ 46, terrassering**

Fornlämningen är belägen på ett impediment som innan undersökningen var beväxt med lövträd och trädgårdsbuskar. Berget går i dagen i norr och öster. I impedimentets nordöstra kant finns två betongplattor, grunderna till två numera borttagna byggnader.

Impedimentet var vid förundersökningen helt omgärdat av upp till 4 meter höga jord- och stenmassor ända fram till det område som märkts ut efter utredningen. Under arbetets gång flyttade exploitören på delar av massorna så att sökschakt skulle kunna tas upp i den f.d. åkermarken i anslutning till impedimentet. Den yta som frilades var fortfarande frusen p.g.a. att jordmassorna lagts dit under vintern. Då den legat öppen någon dag var området så vattensjukt att grävmaskinen inte kunde ta sig fram. Därför togs endast ett schakt upp sydväst om impedimentet. I schaktet påträffades inget av antikvariskt intresse.

Inledningsvis frilades den anläggning som tolkats som en husterrass vid utredningen. Denna visade sig vara en stensättning, 5,5 meter i diameter och uppbyggd av 0,05 - 0,3 meter stora stenar. Den provruta som grävts i anläggningen under utredningen hade tagits upp i stensättningens centrum. Anläggningens västra del är placerad på berg i dagen. Nedanför berget finns ytterligare stenar vilka eventuellt kan ha rasat ut från anläggningen. Dessa har dock mätts in som separata anläggningar.

Då den förmodade terrassen visat sig vara en grav frångicks delvis den ursprungliga undersökningsplanen. Istället för att lägga sökschakt med jämna mellanrum torvades hela impedimentet av med utgångspunkt i den första anläggningen. Ytterligare nio gravar av olika karaktär påträffades.



Fig 4. Den förmodade terrassen på fornlämning RAÄ 46 visade sig efter avtorvning vara en ca 5 meter i diameter stor stensättning. Centralt i stensättningen kan provgropen från utredningen anses. Foto: Kjell Andersson

Fyra av anläggningarna, A2, A3, A8 och A9 består av stensättningar, 1 - 1,5 meter stora, av skarpkantade och rundade stenar. Anläggningarna A6 och A7 är av liknande karaktär men något större. Anläggningen A4 tolkades till en början som ett röjningsröse då den hade stora block i ytan och låg vid impedimentets kant. Efter avtorvning kunde konstateras att anläggningen var konstruerad av rundade och skarpkantade stenar placerade invid ett 2,1 meter stort block. Stenarna i sätningen varierar i storlek mellan 0,15 och 1 meter. Anläggningen är 4,5 meter i diameter och har registrerats som en grav.

Anläggning A10 består av en 1,6 meter stor stensättning med 0,1 - 0,2 meter stora rundade och skarpkantade stenar. Stensättningen omgärdas av fyra klumpstenar, 0,7 - 0,9 meter stora.

Anläggning A5 är 5,5 x 2,5 meter stor och består av 0,3 - 1 meter stora klumpstenar placerade i en oval. Innanför stensättningen är endast enstaka stenar och en fyllning av lera. Runt stensättningen finns morängrus. Anläggningen ligger i det närmaste i östvästlig riktning.

På impedimentets östra del påträffades ett område med stolphål, mörkfärgningar och kulturlager. Dessa förefaller ligga på en nivå lägre än gravarna. Eventuellt kan boplatzrester finnas under gravarna på hela impedimentet. Vid rensning och rutgrävning mellan gravarna påträffades bränd lera och lerklining.

På impedimentets norra del påträffades ett sotigt lager, A17, innehållande skärvig sten och kol samt förhistorisk keramik. Lagret är koncentrerat kring ett flyttblock och har

en utbredning på 4 x 5 meter. En provruta, R3, grävdes i detta lager varvid bränd lera och kol påträffades. Inom lagret finns också en stenpackning, A18, placerad tätt intill flyttblocket. Packningen kan utgöra en grav men kan ha påverkats av ett buskage som växt på platsen.

### **RAÄ 47, stensättningar**

Anläggningarna, som framkom i samband med utredningen 2002 – 2003, var belägna ca 150 meter väster om manbyggnaden i Stora Ursvik. Syftet med förundersökningen var att avgränsa de förmodade stensättningarna inför slutundersökning. Vid sökschaktning i åkermarken kring anläggningarna påträffades inga ytterligare anläggningar.

Vid undersökningen torvades anläggningarna av då de framstod som något osäkra. Då det inte heller efter avtorvning kunde avgöras om det verkligen rörde sig om gravar provgrävdes anläggningarna efter beslut från länsstyrelsen (muntligt Michael Olausson 2006-06-02). Anläggningarna visade sig vara två, ca 3 meter i diameter stora och 0,4 - 0,5 meter höga, odlingsrösen. På och i rösena påträffades förhållandevis rikligt med sentida material, som tegel, betong, plan- och buteljglas, fajans, porslin, järnföremål, konservburkar, patronhylsor m.m. vilka kunde dateras till sent 1800-tal - 1900-tal (ej tillvaratagna).

I samband med undersökningen uppmärksammades en tidigare oregistrerad, ca 28 x 9 meter stor (NV-SÖ) och upp till 1,1 meter hög, terrassering strax öster om odlingsrösena. Terrassen, vars nordöstra del delvis var anlagd mot ett berg, var övertorvad och beväxt med unga aspar. Tre schakt och tre provrutor grävdes i terrassen för att klargöra dess funktion och datering. Terrassen visade sig vara anlagd i en sydvästslutning av en



*Fig 5. Ett av odlingsrösena (A2) inom RAÄ 47 efter avtorvning. Foto: Kjell Andersson*





Fig 6. Schakt (S7) över den påträffade busgrundsterrassen intill RAÄ 47. Schaktbotten utgör den ursprungliga markytan. Foto: Kjell Andersson

berg- och moränsträckning. Terrassfyllningen bestod av myllig lera och moig morän och, framför allt längs terrassens sydvästra sida, spridda stenar.

I terrassens övre skikt av myllig lera påträffades enstaka tegelfragment och ett mynt (1/3 Skilling Banco präglad för Oscar I 1844). I botten av fyllnadsmassorna i terrassens sydöstra del påträffades ett större maskintillverkat järnföremål (ej tillvarataget) vars funktion och datering är oklar, men som troligen är tillverkat kring sekelskiftet 1900 eller något senare. I en provruta i den ursprungliga marknivån under terrassen framkom inga fynd.

I det historiska kartmaterialet fram t.o.m. häradskartan 1901-02 finns endast ett stort rundat impediment markerat på platsen för terrassen, sannolikt det berg på vilken terrassen delvis har anlagts. Troligen har terrassen utgjort grunden till en byggnad, möjligen någon form av ekonomibygnad under Stora Ursvik eller en byggnad från den militära verksamheten i området.

Inga ytterligare antikvariska åtgärder bedöms var nödvändiga.

### **RAÄ 48, bytomt/gårdstomt, Stora Ursvik**

Stora Ursvik omnämns i skriftliga källor första gången 1553 (*Storeutzwick*) (Ferm et al 1992:331), men omnämmandet av Lilla Ursvik 1347 (se ovan) talar för att även Stora Ursvik bör ha existerat vid samma tid. Läget för byn finns belagt på lantmäterikartor fr.o.m. 1694 (LMS A98-40:A19:85).

Den avgränsande förundersökningen företogs huvudsakligen i gammal åkermark söder och norr om bytomtens begränsning enligt en skattläggningsberedning från 1731 (LMS A98-40:2). Vid denna tid utgjordes delen nordväst om bytomten dock av en kalvhage. Bebyggelsen var belägen på en berg- och moränsträckning mellan åkergårderna och kalvhagen och mellan två högre berg i öster och väster. Den nuvarande manbyggnaden, som uppfördes 1873 (Söderlind 1995:147), är anlagd på tidigare åkermark strax söder om det äldre bebyggelseområdet.

Sökschakten grävdes längs med impedimentet samt inom trädgården till manbyggnaden. I plöjan påträffades, med undantag för ett par schakt, mycket sparsamt med sentida föremål i form av fragment av tegel och taktegel, buteljglas, yngre rödgods, fajans, porslin, järnföremål, ett par beslag av Cu - legering, patronhylsor och djurben (slaktavfall) m.m. Fyndmaterialet, som inte togs tillvara, kunde huvudsakligen dateras till 1800- och 1900-tal, men enstaka skärvor av rödgods också till 1700-talet.

Bytomten har i och med förundersökningen kunnat avgränsas till berg- och moränåsen mellan de f.d. åkergårderna i norr och söder. Tomtens utsträckning i öst - västlig riktning begränsas av berg i öster och väster. I den västra delen sträcker sig tomten, att döma utifrån de historiska kartorna och resultatet av Arkeologikonsult AB:s utredning (Holmgren et al 2003), fram till krönet av bergets moränklädda östsluttning där kalberget tar vid.

## Diskussion

Stora Ursviks läge på en höjd centralt mellan byns åkergården som de framträder i det historiska kartmaterialet talar för att det rör sig om byns primära läge. Antagandet stöds till viss del av fyndet av en huslämning med trolig datering till medeltid inom bytomtens västra del (Holmgren et al 2003:9). Stora Ursvik saknar dock gårdsgravfält, men det finns uppgift om att ett gravfält av yngre järnålderskaraktär inom byns ägor, söder om Gamla Enköpingsvägen, ska ha odlats bort under 1800-talets andra hälft (Holmgren et al 2003:5f).

Inom Lilla Ursviks forna ägor, strax norr om Gamla Enköpingsvägen, finns ett gravfält av yngre järnålderskaraktär registrerat (RAÄ 10). Gravfältet består idag av ca 60 fornlämningar varav 15 högar och 45 runda stensättningar. På en karta över Lilla Ursvik från 1725 (LMS A98-40:1) har lantmätaren på en backe strax norr om läget för gravfältet antecknat "ättehögar" vilket kan tyda på att ytterligare ett gravfält har funnits i området. Strax söder om ättehögarna fanns enligt lantmätaren även en källa. Ägofiguren på den till gravfälten intilliggande åkermarken antyder att den tidigare kan ha varit indelad i två gårdar och därmed kan ha utgjort den samlade åkermarken till en primärenhet (Lilla Ursvik?) med ett hypotetiskt läge intill något av de två gravfälten.

Det stora antalet gravar inom RAÄ 10 visar att gravfältet har en lång anläggningstid och/eller att det har utnyttjats av flera gårdar eller hushåll. Kanske utgör den hypotetiska enheten det ursprungliga "Ursvik", som under slutet av yngre järnålder eller

tidig medeltid har kluvits, varefter bebyggelsen har flyttats till de historiskt kända tomterna för Stora respektive Lilla Ursvik.

Inom Lilla Ursviks ägor finns ytterligare ett gravfält registrerat (RAÄ 11) av vilket i dag återstår fyra gravar varav en hög och tre stensättningar. Gravfältet delundersöktes 1926 varvid fem eller sex anläggningar grävdes ut. Fynden från gravarna antyder att dessa anlades under yngre järnålder (FMIS/SHM 18591). Inom ägorna undersöktes också två vikingatida gravar 1911 (SHM 14499), men var dessa var belägna är oklart.

Avsaknaden av kända fornlämningar i anslutning till de historiskt kända gårdslägena, liksom den totala frånvaron av anläggningar och fynd av förhistorisk karaktär vid förundersökningen antyder att tomterna har etablerats förhållandevis sent, kanske först under loppet av medeltiden.

Det gravfält som framkom inom Stora Ursviks ägor vid förundersökningen (RAÄ 46) kan troligen dateras till folkvandringstid eller, möjligen, yngre romersk järnålder. Möjligen kan gravfältet knytas till de söder om gravfältet belägna boplatslämningarna (RAÄ 44).

Inom Järvalet i norra Spånga utfördes ett flertal boplatundersökningar under 1960- och 1970-talen. Undersökningarna visade bl.a. att området tycks ha haft sin mest expansiva period under just folkvandringstid då många nyetableringar ägde rum. Många av boplatserna har övergivits efter denna tid och i flera fall tycks de ha flyttat till platsen för de historiskt kända bytomterna i området (Biuw 1992:326ff).

Möjligen utgör gravfältet och boplatslämningarna vid Ursvik spår efter primärenheten till de historiskt kända Ursviksgårdarna, vilken senare kanske kom att flytta till platsen för gravfältet RAÄ 10. Boplatsspåren och det lilla antalet gravar tyder dock på att det rört sig om en kortvarig bosättningsfas och möjligen utgör bosättningen i stället en avgärda sekundärenhet till det ursprungliga Ursvik

## Referenser

- Biuw, A. 1992 *Norra Spånga. Bebyggelse och samhälle under järnåldern*. Stockholmsmonografier utgivna av Stockholms stad 76. Stockholm. Diss.
- Ferm, O., Johansson, M. & Rahmqvist, S. 1992 *Det medeltida Sverige*. Band 1. Uppland: 7 Attundaland: Bro, Färingsö, Adelsö, Sollentuna. Riksantikvarieämbetet. Stockholm.
- Fors, T., Holmgren, I. & Huuva, M. 2002 *Stora Ursvik. Särskild arkeologisk utredning, etapp 1. Sundbyberg 2:26, 2:44, 2:55, 2:77, Päronet 1, 2 samt del av Stockholms stad, Sundbybergs och Stockholms kommuner, Uppland*. Arkeologikonsult, Rapport 2002:1079.
- Holmgren, I., Svensson, K. & Huuva, M. 2003 *Stora Ursvik. Särskild arkeologisk utredning, etapp 2. Sundbyberg 2:26, 2:44, 2:55, 2:77, Päronet 1, 2 samt del av Stockholms stad, Sundbybergs och Stockholms kommuner, Uppland*. Arkeologikonsult, Rapport 2003:1080.
- Söderlind, E. 1995 *Sundbyberg – om hus och miljöer från bronsålder till nutid*. Sundbybergs stad. Sundbyberg.

## Kartor

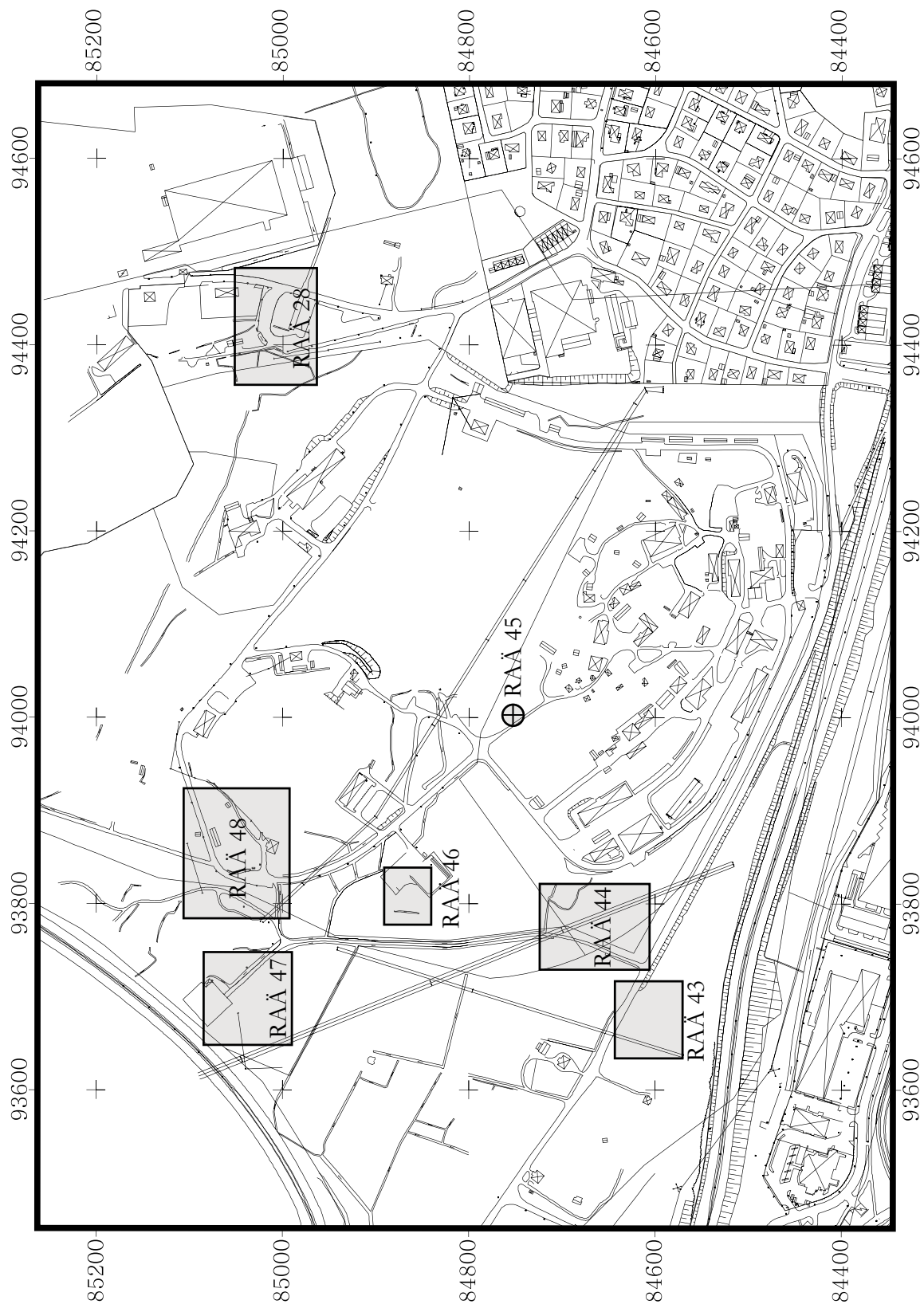
Lantmäteriets digitala arkiv:

- Spånga socken, Ursvik, Redovisning 1694 (LMS A98-40:A19:85)
- Spånga socken, Ursvik, Ägomätning 1725 (LMS A98-40:1)
- Spånga socken, Ursvik, Skattläggningsberedning 1731 (LMS A98-40:2)
- Spånga socken, Ursvik, Storskifte 1787 (LMS A98-40:3)
- Häradsekonomiska kartan, Sundbyberg 1901-06 (Rakid J112-78-14)

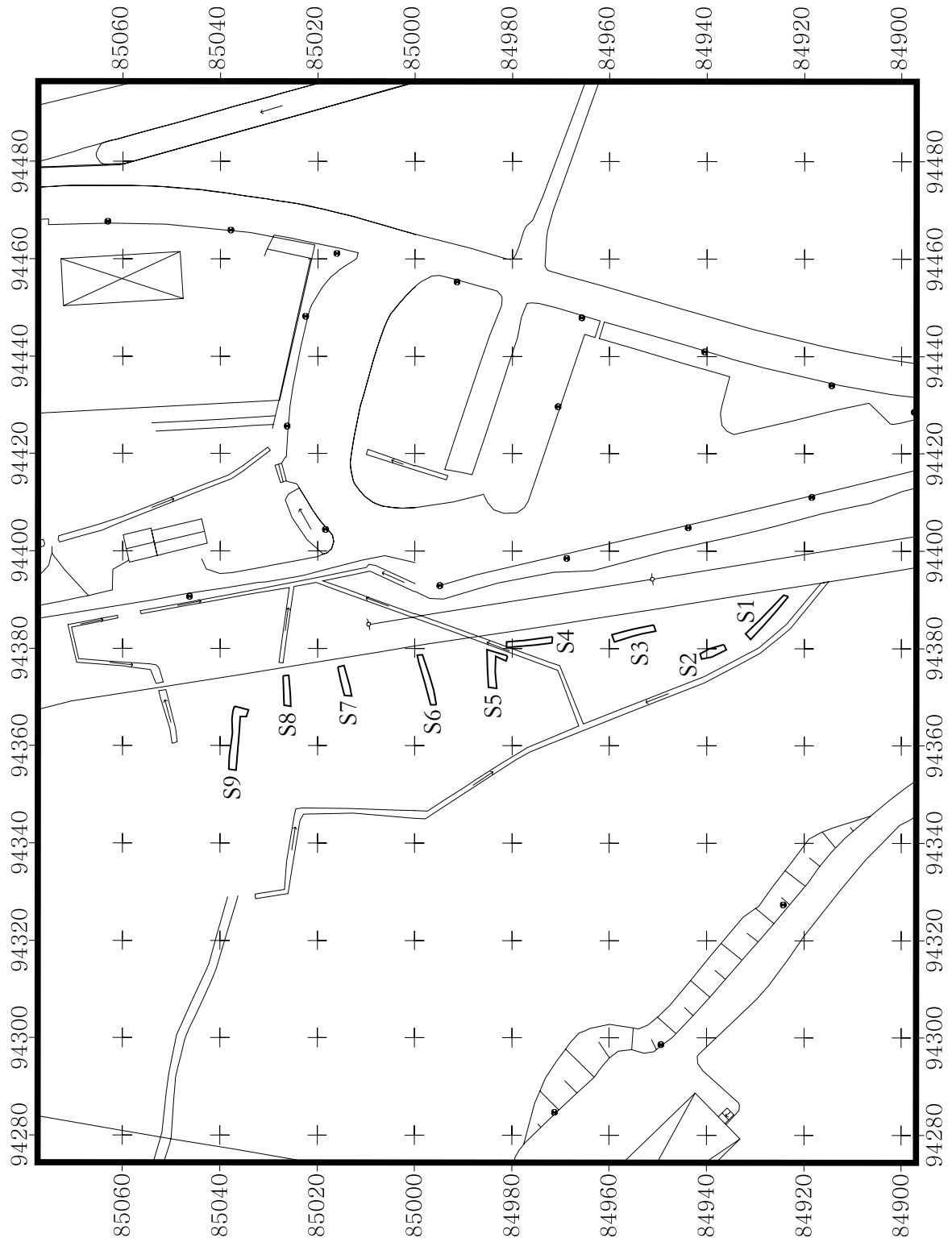
## Administrativa uppgifter

Länsstyrelsens dnr:	431-06-3003
Stockholms läns museums dnr:	2006:037
Landskap:	Uppland
Kommun:	Sundbyberg
Socken:	Sundbyberg
Fastighet:	Sundbyberg 2:44 m.fl.
Fornlämningar:	RAÄ 28, bytomt/gårdstomt, Lilla Ursvik RAÄ 43, lägenhetsbebyggelse, Ryttartorpet RAÄ 44, boplats RAÄ 45, stensättning RAÄ 46, terrassering RAÄ 47, stensättningar RAÄ 48, bytomt/gårdstomt, Stora Ursvik
Typ av undersökning:	Förundersökningar i avgränsande syfte RAÄ 28, 43 och 48 inför slutundersökning RAÄ 44, 45, 46 och 47
Orsak till undersökningen:	Bostadsbyggnation
Uppdragsgivare:	Stora Ursvik KB
Undersökningsperiod:	29 maj – 13 juni 2006
Projektledare:	Kjell Andersson 08-586 194 52, 076-526 94 52 <a href="mailto:kjell.andersson@lansmuseum.se">kjell.andersson@lansmuseum.se</a>
Åsa Berger	08-586 194 53, 076-526 94 53 <a href="mailto:asa.berger@lansmuseum.a.se">asa.berger@lansmuseum.a.se</a>
Arkeologisk personal:	Kjell Andersson, Åsa Berger, Magnus Eriksson, Marika Hanson, Marcus Persson
Rapportansvariga:	Kjell Andersson, Åsa Berger

# Bilaga 1. Översiktsplan Stora Ursvik



# Bilaga 2. Schaktplan RAÄ 28



## Bilaga 3. Schaktbeskrivningar RAÄ 28

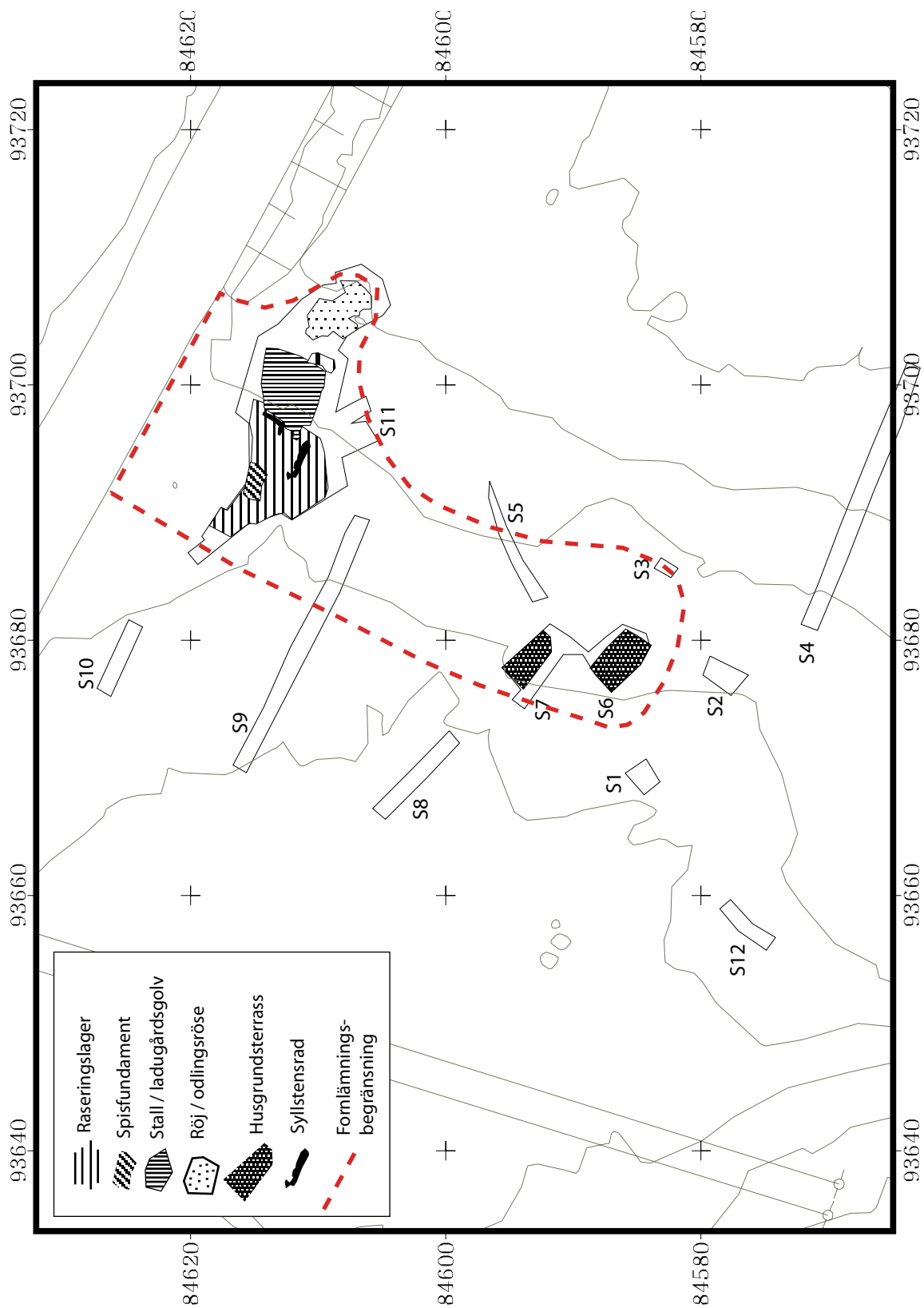
Schakt nr./ Intrasisnr.		Djup (m)		Beskrivning	Fynd
1/1001	11 x 1,2	0,2 - 0,4	NV - SÖ	Torv 0,05 m ovan plöja av myllig lera 0,2 - 0,25 m. Botten av lera.	Enstaka järnfragment, tegel och buteljglas
2/1009	5 x 1,2	0,4	N - S	Torv 0,05 m ovan plöja av myllig lera 0,25 m. Botten av lera.	
3/1015	11 x 1,2	0,4	N - S	Torv 0,05 m ovan plöja av myllig lera 0,3 m. Botten av lera.	
4/1023	11 x 1,2	0,4	N - S	Torv 0,05 m ovan plöja av myllig lera 0,3 m. Botten av lera. Schaktet vattenfylldes.	Enstaka planglas och rödgods
5/1031	8 x 1,2 - 3,5	0,3 - 0,4	V - Ö	Torv 0,05 m ovan plöja av myllig lera 0,3 m. Botten av lera. Stolphål i västra änden (undersökt). Schaktet vattenfylldes.	Järnfragment
6/1076	12 x 1,2	0,3	NÖ - SV	Torv 0,05 m ovan plöja av myllig lera 0,3 m. Botten av lera.	Hästsosöm, järnfragment, rödgods, tegel, mynt (1/4 Skilling 1802 - 08)
7/1053	9 x 1,2	0,3 - 0,4	NÖ - SV	Torv 0,05 m ovan plöja av myllig lera 0,3 m. Botten av lera med enstaka stora stenar i SV.	Järnföremål, rödgods, stengods, planglas och tegel
8/1059	8 x 1,2	0,25 - 0,35	NÖ - SV	Torv 0,05 m ovan plöja av myllig lera 0,25 m. Botten av lera.	Järnföremål, mässingsföremål, rödgods, stengods, fajans, porslin, buteljglas och bakelit
9/1065	13,5 x 1,2 - 3,5	0,2 - 0,4	NÖ - SV	Torv 0,03, sprängsten 0,2 m, plöja av myllig lera 0,1 m. Botten av lera.	Järnföremål, tegel



## Bilaga 4. Anläggningsbeskrivning RAÄ 28

Anl. nr.	Typ	Storlek (m)	Beskrivning
1		Ø 0,35	Stolphålet (ej inmätt) påträffades i schakt S5 och strax väster om ett dike. Anläggningen framträdde till att börja med som en ca 1,1 x 0,2 - 0,4 stor (NNV - SSÖ) och 0,1 m hög stenansamling av 0,08 - 0,16 m stora rundade stenar. Vid undersökning visade sig stenarna utgöra upplöjda skoningsstenar till en stolpe. Återstoden av stolphålet var 0,2 m djupt med en fyllning av myllig lera och trärester.

# Bilaga 5. Schaktplan RAÄ 43

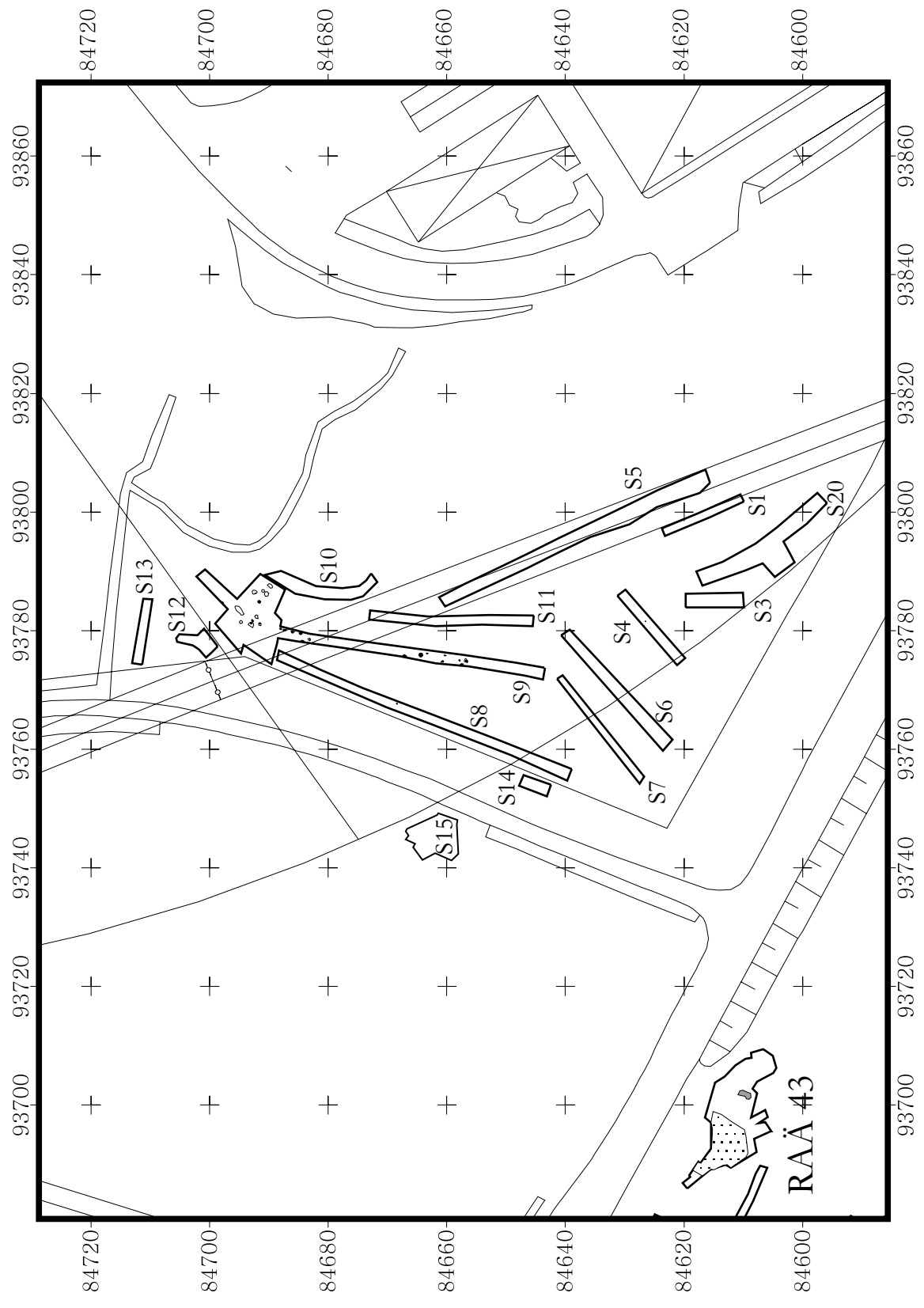


## Bilaga 6. Schaktbeskrivningar RAÄ 43

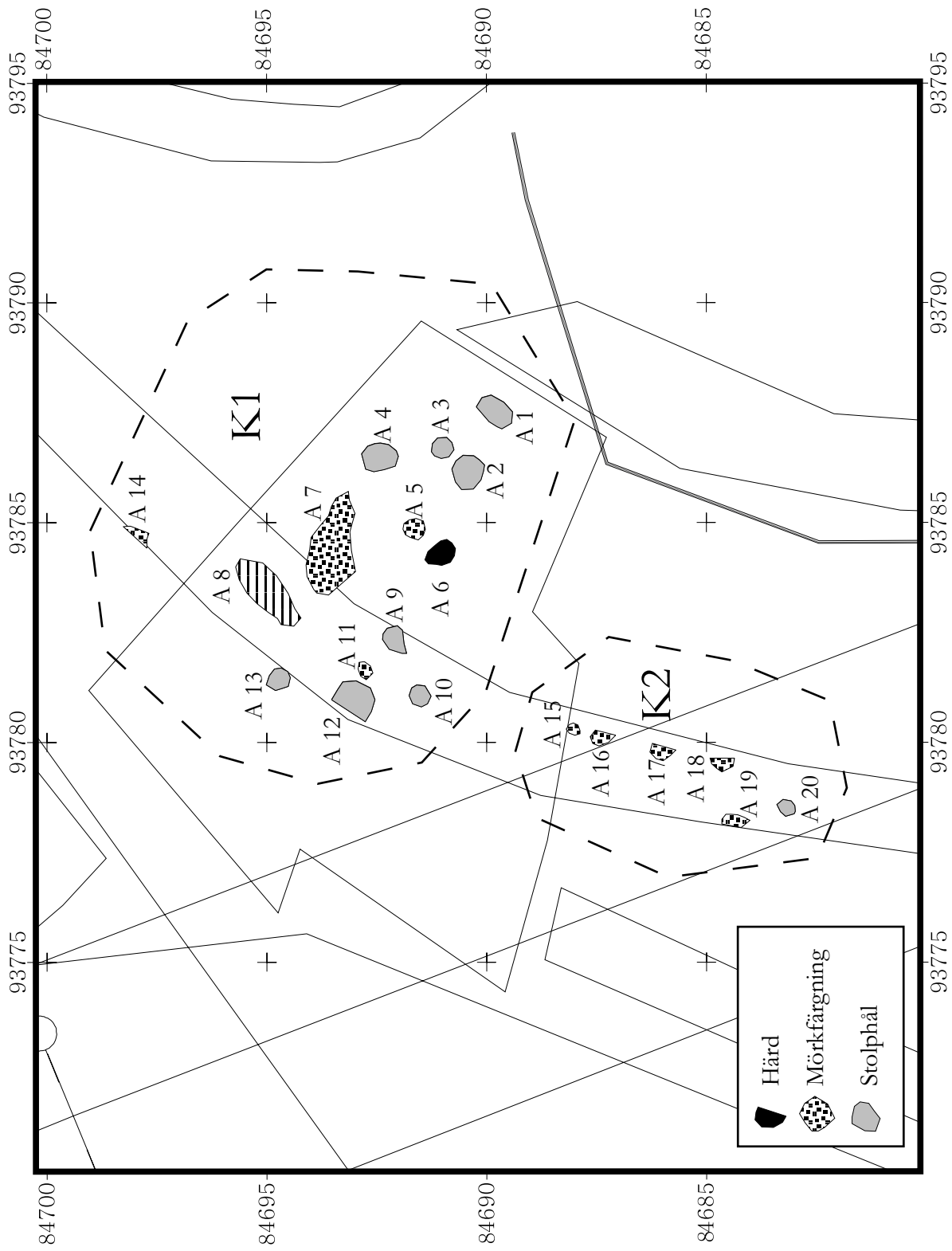
Schakt nr./ Intrasisnr.	Storlek (m)	Djup (m)	Riktning	Beskrivning	Fynd
1/813	1,2 x 1,2	0,15	NÖ - SV	Fyllning av dumpmassor av sten, grus, betong och asfalt (ej grävt i botten).	
2/978	1,2 x 1,2	0,6	VNV - ÖSÖ	Fyllning av dumpmassor av sten, grus, betong och asfalt (ej grävt i botten).	Järnföremål
3/997	3 x 1,2	0,4	V - Ö	Fyllning av dumpmassor av sten, grus, betong och asfalt (ej grävt i botten).	Plast
4/967	25 x 1,2	0,15 - 0,6	V - Ö	I västra delen av schaktet utgjordes fyllningen av dumpmassor av sten, grus, betong och asfalt (ej grävt i botten). Östra delen utgjordes av gammal åkermark; torv 0,05 m, därunder plöja av myllig lera 0,15 m. Botten av lera.	Järnföremål i västra delen
5/959	10 x 1,2	0,4	NÖ - SV	Torv 0,05 - 0,1, därunder sand och myllig lera 0,1 - 0,2. Botten av lera.	
6/928	4 x 4	0,15	V - Ö	Schaktet togs upp på förmodad husgrund. Under torven och mylla ca (0,15 m) framkom en ca 0,3 m hög husgrundsterrass (uthus), uppbyggd av 0,05 - 0,3 m stora stenar och jord.	Enstaka fragment av tegelpannor på terrassen.
7/928	4 x 3	0,1 - 0,15	N - S	Schaktet togs upp på förmodad husgrund. Under torven och mylla ca (0,05 - 0,15 m) framkom en ca 0,3 m hög och 1,5 bred husgrundsterrass (uthus), uppbyggd av 0,1 - 0,4 m stora stenar och jord.	Enstaka fragment av tegelpannor på terrassen. Nedanför terrassens fot även tegel, glas och fajans.
8/800	9 x 1,2	0,15	V - Ö	Västra delen: grus och torv ca 0,1 m, botten av lera. Norra delen: torv 0,05 m, ovan lera.	
9/790	25 x 1,2	0,1 - 0,2	V - Ö	Från V och 16 m österut: torv 0,05 - 0,1 m ovan berg. Resterande del: torv 0,05 - 0,1 m ovan myllig lera med enstaka 0,3 - 0,4 m stora stenar.	Tegel, glas, fajans och järnfragment
10/751	6 x 1,2	0,15	V - Ö	Torv 0,05 - 0,1, därunder myllig lera och grus.	
11/755	25 x 1,2 - 10	0,15 - 0,3	VNV - ÖSÖ	Torv 0,05 m, därunder mylla ca 0,1 m. Botten av grus och sand i väster övergående i lerig mo mot öster. I schaktet framkom raseringslager och bebyggelselämningar i form av ett spisfundament, syllstensrader samt ett stenlagt golv från minst två byggnader. Byggnadsresterna härrör sannolikt från Ryttartorpets huvudbyggnad samt en stall/ladugårdsbyggnad. Öster om bebyggelselämningarna, i kanten till åkermarken, framkom även ett odlingsröse och avfallslager.	Tegel, puts, plan- och buteljglas, yngre rödgods, stengods, fajans, porslin, spikar och andra järnföremål, bl.a. ett hänglås, nycklar, en hästsko och oxskor
12/807	5 x 1,2	0,3 - 0,4	NÖ - SV	Vegetationsskikt/påfört grus 0,1 - 0,2 m, därunder plöja av myllig lera 0,2 m. Botten av lera.	Enstaka tegel

# Bilaga 7. Schaktplan RAÄ 44

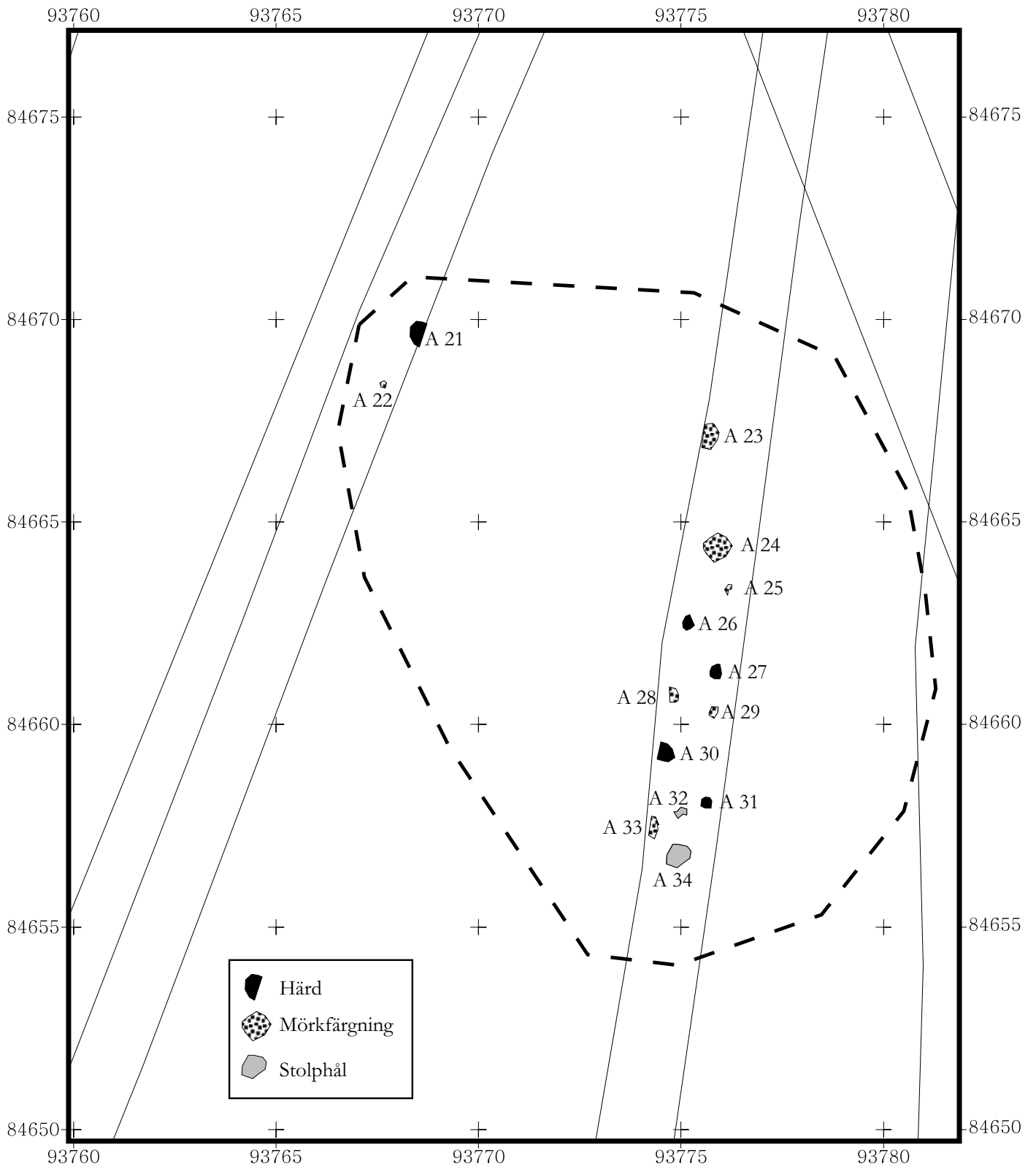
## RAÄ 44. Översikt



# RAÄ 44. Koncentration 1 och 2



# RAÄ 44. Koncentration 3



## Bilaga 8. Schaktbeskrivningar RAÄ 44

Schakt nr./ Intrasisnr.	Storlek (m)	Djup (m)	Riktning	Beskrivning	Fynd
1/1129	12 x 1,2	0,3 - 0,5	NV - SÖ	Torv 0,05 m ovan plöja av lera 0,3 m. Botten av lera.	
2/1135	21 x 2,0	0,4 - 0,8	NV - SÖ	Torv 0,05 m ovan plöja av lera 0,3 m. Botten av lera.	
3/1150	8 x 2	0,4 - 0,6	N - S	Torv 0,05 m ovan plöja av lera 0,3 m. Botten av lera. Mörkfärgning med kol och br. lera i profilvägg i SV.	Del av kritpipa
4/1166	14 x 1,8	0,5 - 0,7	NÖ - SV	Torv 0,05 m ovan plöja av lera 0,3 m. Botten av lera.	
5/1104	40 x 2,0	0,5 - 1,0	NV - SÖ	Torv 0,05 m ovan plöja av myllig lera 0,3 m. Botten av lera. Under torven i SV delen fanns ett 0,3 m djupt lager sprängsten. Störhål i SV änden.	
6/1170	23 x 2	0,3 - 0,4	NÖ - SV	Torv 0,05 m ovan plöja av lera 0,3 m. Botten av lera.	
7/1174	18 x 1,3	0,3 - 0,4	NÖ - SV	Torv 0,05 m ovan plöja av lera 0,3 m. Botten av lera.	
8/1179	50 x 1,8	0,3 - 0,5	SSÖ- NNV	Torv 0,05 m ovan plöja av lera 0,3 m. Botten av lera. Berg i dagen i SSV. 2 härदार och 1 mörkfärgning.	
9/1214	55 x 2,0	0,3 - 0,5	N - S	Torv 0,05 m ovan plöja av lera 0,3 m. Botten av lera. 23 anläggningar. Anläggningar under markduk från utredning.	
10/1242	20 x 1,7	0,5	N - S	Sprängsten ned till 0,2 därunder lera.	
11/1234	25 x 1,5	0,5	N - S	Torv 0,05 m ovan plöja av lera 0,3 m.	
12/1090	2,5 - 3,0	0,3	N - S	Torv 0,05 m ovan ett 0,15 m tjockt lager mylla, därunder sand/grus. Kabelschakt.	
13/1100	10 x 1,5	0,5	Ö - V	Torv 0,05 ovan plöja av lera 0,3 m. Botten av lera.	
14/1558	4 x 1,7	0,3	NNÖ- SSV	Torv 0,05 m ovan påförd sand/grus. Kabelschakt.	
15/983	7,0 - 7,0	0,2 - 0,3	N - S	Torv 0,05 ovan mylla 0,2 m. I S delen fin sand. I N delen recenta sopor, batterier etc. Ev. spisiröse.	

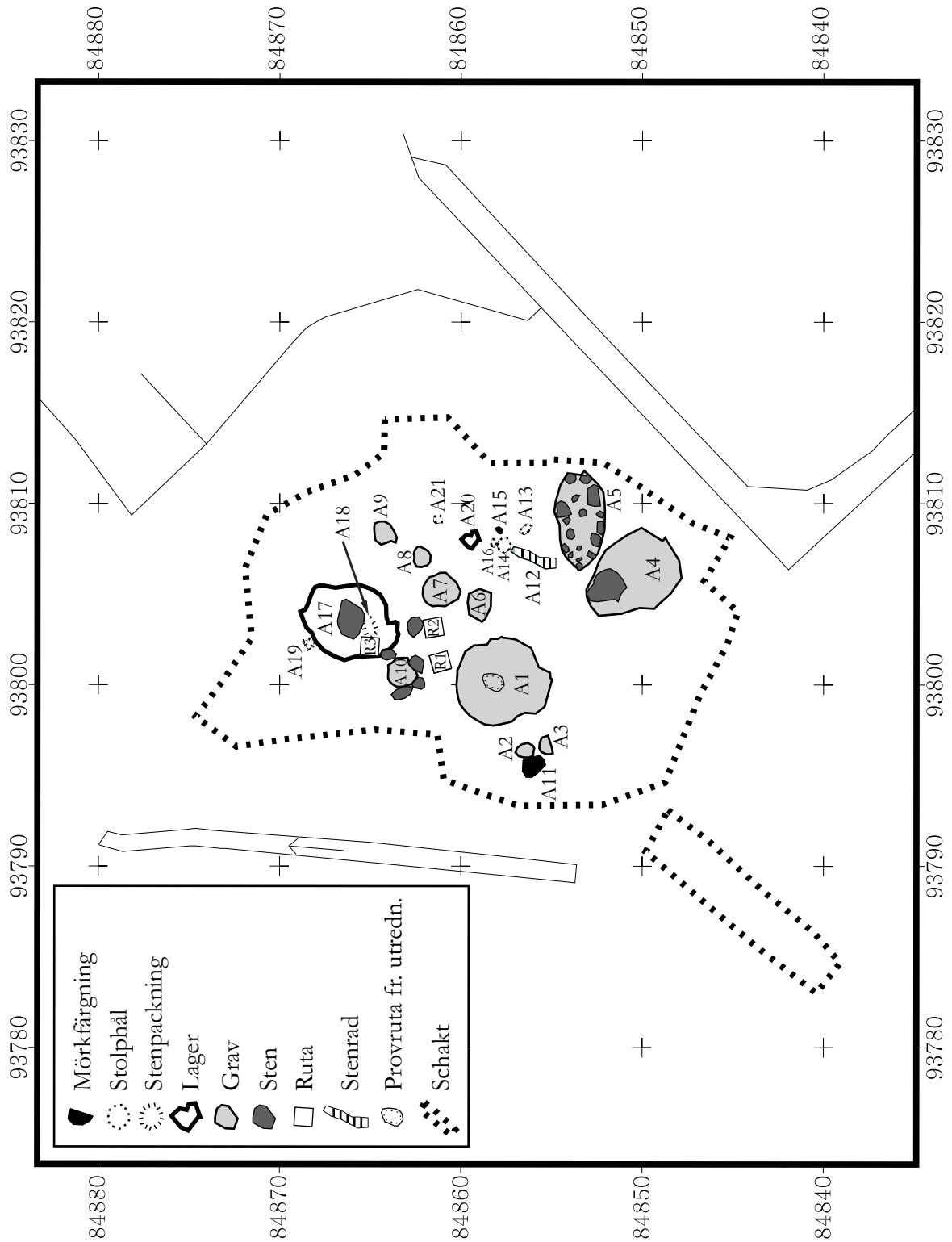
## Bilaga 9. Anläggningsbeskrivningar RAÄ 44

Anl.nr./ Intrasisnr.	Typ	Storlek (m)	Beskrivning	Anmärkning
1/1510	Stolphål	Ø 0,8	Skoning av skarpkantade och skärviga knytnävsstora stenar. Inslag av sot och kol.	
2/1486	Stolphål	Ø 0,8	En sten 0,4 m stor. Inslag av sot och kol.	
3/1477	Stolphål	Ø 0,5	Inslag av sot och kol.	Undersökt.
4/1466	Stolphål	Ø 0,7	Skoning av fyra stenar 0,15 m stora. Kol, sot, skörbränd sten i ytan.	
5/1456		Ø 0,5	Inslag av sot och kol.	
6/1497	Härd	0,7 x 0,5	Inslag av sot och bränd lera.	
7/1519	Vägg	2,2 x 0,5	Rikligt med sot och kol i ytan. Skörbränd sten och bränd lera. Svagt krökt.	
8/1537	Stenrad	2 x 0,4	Bestående av tre stenar, 0,4 m stora.	
9/1436	Stolphål	Ø 0,7	Skoning av skarpkantade stenar, 0,15 m stora, inslag av sot och kol.	
10/1428	Stolphål	Ø 0,5	Mörkfärgning med centralt placerad sten, 0,2 x 0,3 m stor.	
11/1254		Ø 0,4	Kol och sot i ytan.	
12/1262	Stolphål	Ø 0,8	Skoning av 0,2-0,3 m stora stenar. Kol och sot i ytan	
13/1562	Stolphål	Ø 0,5	Skoning av 0,2 m stora skarpkantade stenar.	
14/1551		0,6 x 0,2	Sot och kol i ytan. Delvis under schaktkant.	
15/1270		Ø 0,3	Inslag av sot och kol	
16/1422		0,4 x 0,3	Kol och sot i ytan. Delvis i schaktkant.	
17/1278		0,5 x 0,3	Oval. Inslag av sot och kol.	
18/1284		0,5 x 0,3	Inslag av sot och kol.	
19/1412		0,6 x 0,3	Oval. Delvis i schaktkant. Inslag av sot och kol.	
20/1290	Stolphål	Ø 0,35	Inslag av kol och bränd lera.	Undersökt.
21/1207	Härd	Ø 0,7	Delvis i schaktkant. Sot, kol, skörbränd sten och brända ben i ytan.	
22/1202		Ø 0,2	Sotig	
23/1298		0,6 x 0,3	Oval. Delvis i schaktkant. Inslag av sot och kol.	
24/1305		Ø 0,7	Sot och kol i ytan.	
25/1314		Ø 0,2	Sotig	
26/1320	Härd	Ø 0,4	Kol och sot i ytan.	
27/1328	Härd	Ø 0,3	Sot och skörbränd sten i ytan.	



<b>Anl.nr./ Intrasisnr.</b>	<b>Typ</b>	<b>Storlek (m)</b>	<b>Beskrivning</b>	<b>Anmärkning</b>
28/1336		Ø 0,35	Inslag av kol och bränd lera. Delvis i schaktkant.	
29/1342		Ø 0,2	Sotig	
30/1349	Härd	Ø 0,3	Inslag av sot och kol. Delvis i schaktkant.	
31/1356	Härd	Ø 0,3	Inslag av sot kol och skörbränd sten.	
32/1363	Stolphål	Ø 0,25	Inslag av sot och kol.	
33/1370		0,45 x 0,2	Inslag av sot. Delvis i schaktkant.	
34/1377	Stolphål	0,6 x 0,4	Tre stenar i ytan, inslag av sot.	Undersökt.
35/1190	Härd	1,1 x 0,7	Rundad. Kol, sot, skörbränd sten i ytan.	
36/1154	Härd	1,8 x 1,1	Oregelbunden. Skärvig och skörbränd sten samt brända och obrända ben i ytan.	Undersökt.

# Bilaga 10. Schaktplan RAÄ 46



## Bilaga 11. Anläggningsbeskrivningar RAÄ 46

Anl.nr./ Intrasisnr.	Typ	Form	Storlek (m)	Beskrivning
1/201	Stensättning	Rund	Ø 5,5	Stensättningen som är placerad på berg i dagen i väster är något skadad i denna del. Stenpackning av 0,05 - 0,3 m stora stenar, rundade och skarpkantade. Kantkedja i norr. Centralt i anläggningen är en provgrop från utredningen.
2/354	Stensättning	Rundad	Ø 1,0	Stenpackning av rundade och skarpkantade stenar, 0,1 - 0,5 m stora.
3/344	Stensättning	Rundad	Ø 1,5	Stenpackning bestående av rundade och skarpkantade stenar, 0,1 - 0,5 m stora.
4/417	Stensättning	Rundad	Ø 4,5	Stenpackning av 0,15 - 0,2 m stora skarpkantade stenar och upp till 1,0 m stora klumpstenar, placerade i anslutning till ett ca 2,1 m stort block.
5/397	Stensättning	Oval	5,5 x 2,5 (V-Ø)	Anläggningen utgörs av en oval stenkrets av 0,3 - 1,0 m stora klumpstenar. Innanför klumpstenarna är en relativt stenfri fyllning av lera. Kring stenkretsen är morängrus.
6/662	Stensättning	Rundad	Ø 1,7	Stenpackning bestående av 0,1 - 0,4 m stora rundade och skarpkantade stenar.
7/240	Stensättning	Rundad	Ø 2,3	Stenpackning av 0,1 - 0,4 m stora rundade och skarpkantade stenar.
8/258	Stensättning	Rundad	Ø 1,5	Gles stenpackning av rundade och skarpkantade stenar 0,1 - 0,2 m stora.
9/290	Stensättning	Kvadratisk	1,0 x 1,0	Stenpackning av 0,05 - 0,2 m stora stenar.
10/271	Stensättning	Rund	Ø 3,0	Stenpackning bestående av rundade och skarpkantade stenar, 0,1 - 0,2 m stora. Omgärdas av fyra 0,7 - 0,9 m stora block. I norra kanten finns ett sotigt område utanför stenpackningen.
11/356			1,5 x 1,0	Ytan utgörs av sotig humus och skörbränd och skärvig sten
12/679	Stenrad	Avlång	2,2 x 0,4	Stenrad av rundade och skarpkantade 0,1 - 0,3 m stora stenar. Möjligen flera tätt placerade stolphål.
13/690	Stolphål	Rund	Ø 0,6	Ansamling av stenar, 0,1 - 0,3 m stora. Ingen mörkfärgning
14/386	Stolphål	Rund	Ø 0,4	Sex stenar, 0,1-0,3 m stora, inslag av sot.
15/656	Stensamling			Tre stenar, 0,1 m stora, ingen mörkfärgning.
16/377	Stolphål	Rund	Ø 0,3	Två stenar, 0,1-0,2 m stora. Inslag av sot.
17/719	Lager		5,0 x 4,0	Lagret, som består av sotig silt med kol, skärvig och skörbränd sten, lerklining och keramik, ligger kring flyttblock. Inom lagret är anläggningarna 18/696 och 19/705 belägna.

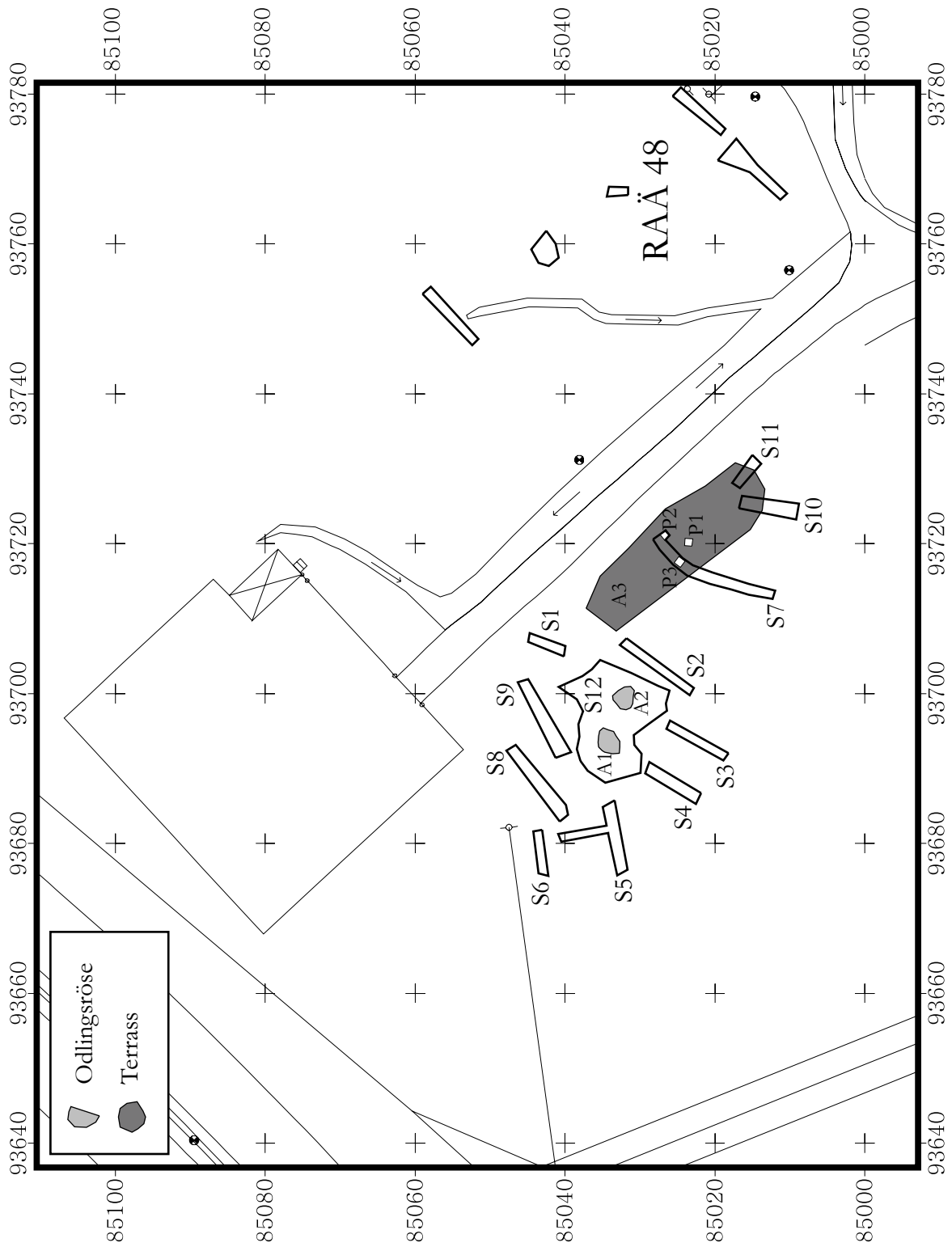
...forts Bilaga 11. Anläggningsbeskrivningar RAÄ 46

Anl.nr./ Intrasisnr.	Typ	Form	Storlek (m)	Beskrivning
18/696	Stenpackning		1,0 x 0,8	Anläggningen, som är belägen i lager 17/719, består av tätt packade skarpkantade och rundade stenar 0,2-0,5 m stora. Placerad söder om stenblock.
19/705	Stenpackning		0,6 x 0,5	Anläggningen, som är belägen i lager 17/719, består av skarpkantade stenar, 0,1-0,3 m stora.
20/670	Lager	Rundad	Ø 0,4	Lager av lerinblandad silt med kolstänk och bränd lera omgivet av morän. Lagret har inte avgränsats mot norr - nordväst där det tycks fortsätta in under anläggning 7/240
21/324	Stolphål	Rund	Ø 0,4	Fem synliga stenar, tydlig mörkfärgning.

Bilaga 12. Rutbeskrivningar RAÄ 46

Ruta nr./ Intrasisnr.	Beskrivning	Anmärkning
1/1084	<i>Lager 1:</i> Myllig mo med inslag av br. lera, 0,01-0,05 m djupt. <i>Lager 2:</i> Gråbrun silt med enstaka stenar 0,05-0,1 m djupt. <i>Lager 3:</i> Rödbrun grusig morän.	
2/1088	<i>Lager 1:</i> Myllig mo med inslag av bränd lera och enstaka keramik, 0,15 m djupt. <i>Lager 2:</i> Gråbrun lera 0,05-0,1 m. <i>Lager 3:</i> Rödbrun grusig morän.	
3/1086	<i>Lager 1:</i> Svartbrunt sotigt med inslag av br. lera 0,05-0,2 m djupt. <i>Lager 2:</i> Rödbrun grusig morän. <i>Lager 3:</i> Gulbrun silt	Lager 1 syntes som en skålförmad mörkfärgning i den S profilen.

# Bilaga 13. Schaktplan RAÄ 47



## Bilaga 14. Schaktbeskrivningar RAÄ 47

Schakt nr./ Intrasnr.	Storlek (m)	Djup (m)	Riktning	Beskrivning	Fynd
1/1672	5 x 1,2	0,2 - 0,4	N - S	Torv 0,08 m, därefter plöja av myllig lera 0,2 m. Botten av lera.	Enstaka tegel
2/1668	11 x 1,2	0,25 - 0,4	NNV - SSO	Torv 0,08 m, därefter plöja av myllig lera 0,2 m. Botten av lera och, i norra delen, moig morän.	
3/1676	8 x 1,2	0,2 - 0,4	N - S	Torv 0,05 m, därefter plöja av myllig lera 0,2 - 0,25 m. Botten av lera.	Enstaka tegel
4/1680	7 x 1,2	0,3	N - S	Torv 0,05 m, därefter plöja av myllig lera 0,2 m. Botten av lera.	
5/1684	10 x 1,2 + 6 x 1,2	0,3 - 0,5	NÖ - SV NV - SÖ	Torv 0,05 m, därefter plöja av myllig lera 0,2 - 0,25 m. Botten av lera.	Enstaka tegel
6/1692	5 x 1,2	0,2	NÖ - SV	Torv 0,05 m, därefter plöja av myllig lera 0,2 m. Botten av lera.	
7/1644	17 x 1,2	0,2 - 0,9	N - S	Norra delen av schaktet anlagd över terrasseringen A3 och södra delen i åkermark. Terrassen delvis anlagd mot moränbunden bergklack. I norra delen av schaktet (ca 2,3 m), under torven, ursprunglig mark av moig mylla, 0,1 m ovan moig morän. Marken sluttar därefter åt S. De följande 6,5 metrarna åt söder har slänten nivellerats med påförda massor av myllig lera (0,15 - 0,4 m tj.) och stenig mo (0,1 - 0,4 m tj.). Stenar förekom främst längs terrassens södra sidan. Längs terrassens fot i söder är ett dike. I åkermarken utgjordes fyllningen av torv, 0,05 m, därefter plöja av myllig lera 0,2 m. Botten av lera.	Vid terrassens fot, i anslutning till diket, påträffades buteljglas och ett järnfragment. I åkern framkom enstaka tegelfragment.
8/1696	12 x 1,2	0,2 - 0,4	NÖ - SV	Torv 0,05 m, därefter plöja av myllig lera 0,05 - 0,2 m. Botten av lera.	
9/1701	10 x 1,2	0,2 - 0,6	NÖ - SV	Torv 0,05, botten av lera och berg. Två starkströmskablar korsade schaktet i NÖ - SV riktning.	Sentida skrot i torven.
10/1607	4 x 1,2	0,3 - 1	N - S	Anlagd över terrassens A3 sydöstra del och delvis i åker. Fyllning som i schakt S7.	Stort maskintillverkat järnföremål i botten av de påförda massorna.
11/1603	4 x 1,2	0,3 - 1	VNV - ÖNÖ	Anlagd över terrassens A3 östra del. Fyllning som i schakt S7.	

## Bilaga 15. Anläggningsbeskrivningar RAÄ 47

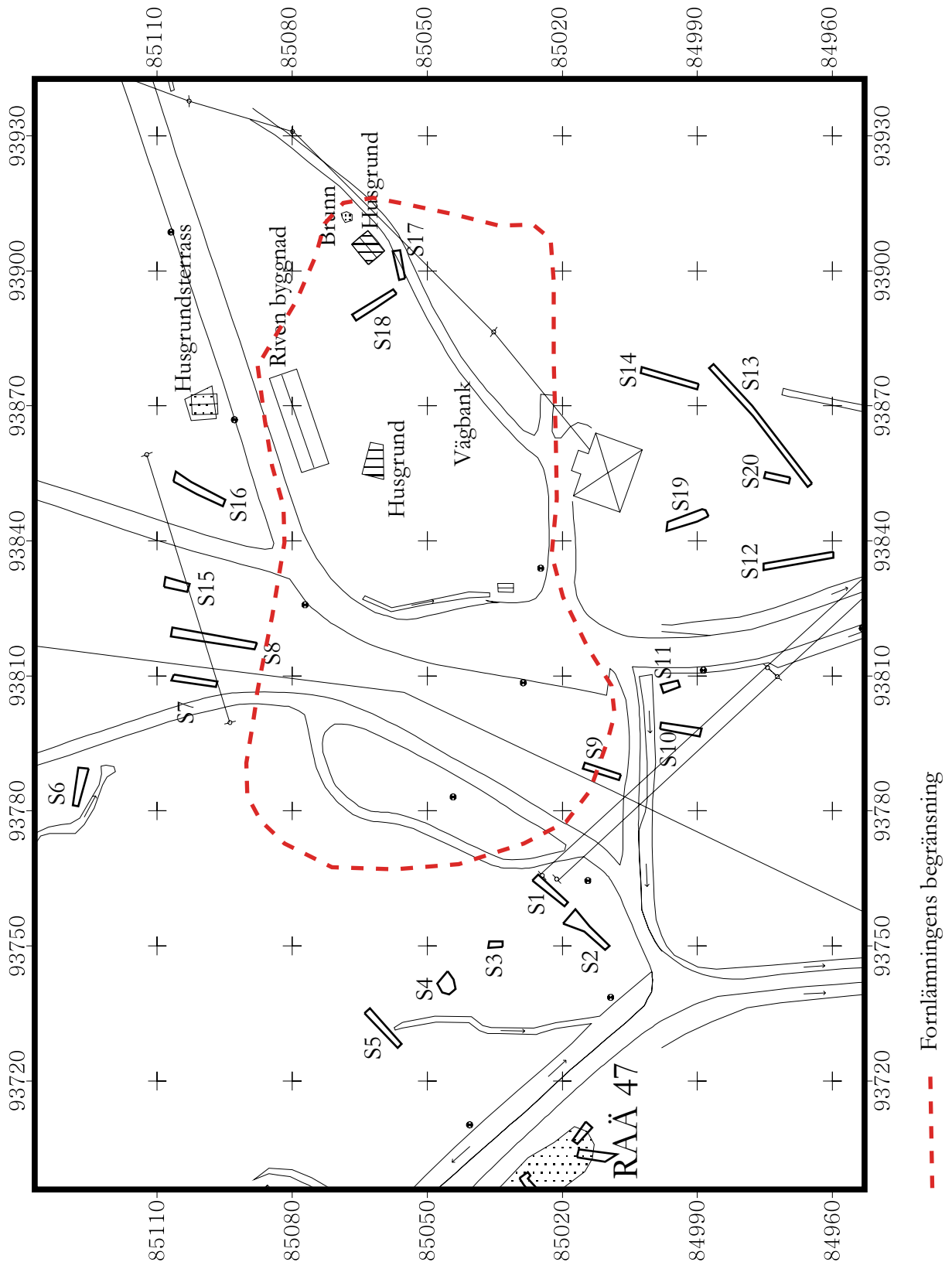
Anl.nr./ Intrasisnr.	Typ	Form	Storlek (m)	Beskrivning
1/1728	Odlingsröse	Rund	Ø 3	Röjningsröse, ca 0,4 m högt. Övertorvad. Bestående av 0,3 - 1 m stora stenar och mylla. Undersöktes då anläggningens status var osäker. På och i röset påträffades en mängd sentida föremål såsom tegel, puts, betong, plåtburkar, glas, fajans, porslin, järnföremål och patronhylsor.
2/1742	Odlingsröse	Oval	3 x 2,6	Röjningsröse, ca 0,5 m högt. Övertorvad. Uppbyggd av 0,6 - 1,1 m stora stenar och block med en fyllning av 0,1 - 0,3 m stora stenar och mylla. Undersöktes med maskin då anläggningens status var osäker. På och i röset påträffades butelj- och planglas, spik och patronhylsor.
3/1611		Oregelbundet rektangulär	28 x 9 (NV - SÖ)	Upp till 1,1 meter hög terrass vars nordöstra del delvis har anlagts mot en moränbunden bergklack. Terrassen är övertorvad och beväxt med unga aspar och sly. Tre schakt (S7, 10 och 11) och tre provrutor (R1-3) grävdes i terrassen för att klargöra dess funktion och datering. Terrassfyllningen bestod av myllig lera och stenig mo. Stenar förekom framför allt längs terrassen sydvästra sida. I två provrutor grävda i terrassens yta påträffades enstaka små tegelfragment samt ett mynt (1/3 Skilling Banco 1844). I ett av schakten påträffades ett stort maskintillverkat järnföremål i botten av fyllnadsmassorna

## Bilaga 16. Rutbeskrivningar RAÄ 47

Ruta nr/ Intrasisnr.	Beskrivning	Fynd	Anmärkning
1/1662	<i>Lager 1:</i> Myllig lera, 0,1-0,15 m djupt. <i>Lager 2:</i> Något stenig mo, minst 0,15 m tjock (påfört lager). Grävningen avbröts då lagret (felaktigt) uppfattades som steril.	<i>Lager 1:</i> enstaka tegelfragment samt ett mynt (1/3 Skilling Banco, präglad 1844).	Rutan grävd i terrassens yta och därmed i terrassens fyllnadsmassor.
2/5005	<i>Lager 1:</i> Moig mylla, 0,1 m. <i>Lager 2:</i> Moig morän (botten).	<i>Lager 1:</i> enstaka tegelfragment	Rutan grävd i ursprunglig marknivå på terrassens norra kant.
3/1660	<i>Lager 1:</i> Moig mylla 0,05 - 0,1 m. <i>Lager 2:</i> Mo, 0,1 - 0,15. <i>Lager 3:</i> Moig morän (botten)		Rutan grävd i schakt S7 och i ursprunglig marknivå under terrassfyllningen.



# Bilaga 17. Schaktplan RAÄ 48



## Bilaga 18. Schaktbeskrivningar RAÄ 48

Schakt nr./ Intrasnr.	Storlek (m)	Djup (m)	Riktning	Beskrivning	Fynd
1/1539	11 x 1,2	0,2 - 0,5	NÖ - SV	Torv 0,05 m, plöja av myllig lera 0,2 - 0,35 m. Botten av lera.	Porslin, tegel
2/1597	10 x 1,2 - 3	0,4 - 0,7	NÖ - SV	Torv 0,05 m, plöja av myllig lera 0,2 - 0,45 m. Botten av lera.	Järnföremål, rödgods, porslin, djurben, tegel
3/1766	3 x 1,2	0,1	N - S	Anlagd på moränsträckning. Under torven utgjordes fyllningen av sten och mylla ovan moränen.	
4/1770	4 x 1,2	0,3	NÖ - SV	Torv 0,05 m, mylla 0,15 m, botten av sand/grus övergående i lera i SV.	
5/1664	9 x 1,2	0,3 - 0,5	NÖ - SV	Torv 0,05, plöja av myllig lera 0,2 m, botten av lera. I nordöstra delen skar schaktet av en kabel täckt med sten och tegel.	Tegel, löspatroner i magasin (till Mauser)
6/1790	7 x 1,2	0,3 - 0,4	VNV - ÖSÖ	Torv 0,05 m, plöja av myllig lera 0,25 m. Botten av lera.	Tegel
7/1786	10 x 1,2	0,2 - 0,4	NNÖ - SSV	Torv 0,05 m, plöja av myllig lera med enstaka småsten 0,3 m. Botten av stenig lera ovan morän.	Spikar, hästsko, beslag av Cu - legering (till cykel?), rödgods, fajans, djurtand
8/1782	17 x 1,2	0,25 - 0,4	NNÖ - SSV	Torv 0,05 m, plöja av myllig lera 0,25 - 0,35 m. Botten av lera.	Rödgods, (blomkruka?), porslin, buteljglas, tegel
9/1581	7,5 x 1,2	0,3 - 0,6	NNÖ - SSV	Torv 0,05 m, plöja av myllig lera 0,3 m. Botten av lera med enstaka 0,1 - 0,5 m stora stenar..	Rödgods, porslin, Höganäsrör, tegel, taktegel, djurben
10/1585	6,5 x 1,2	0,4 - 0,5	NNÖ - SSV	Torv 0,05 m, plöja av myllig lera 0,3 m. Botten av lera med enstaka 0,1 - 0,4 m stora stenar..	Hästsosöm, fajans, tegel, djurben
11/5006	2,5 x 1,2	0,2	N - S	Anlagt på höglignande lämning. Högen bestod av dumpmassor av grus, sten och tegel.	
12/1589	15 x 1,2	0,4 - 0,6	NNV - SSÖ	Torv 0,05 m, plöja av myllig lera 0,3 m. Botten av lera med enstaka 0,1 m stora stenar. Centralt i schaktet framkom en sotfläck som undersöktes (ej anläggning)	Spik, rödgods, tegel, visselpipa av plast

Schakt nr./ Intrasisnr.	Storlek (m)	Djup (m)	Riktning	Beskrivning	Fynd
13/1634	30 x 1,2	0,1 - 0,7	NÖ - SV	Torv 0,05 m, plöja av myllig lera 0,3 m. Botten av lera med enstaka 0,05 m stora stenar..	Spik, kapsyl, tegel
14/1640	12 x 1,2	0,4 - 0,6	NNÖ - SSV	Torv 0,05 m, plöja av myllig lera 0,3 m. Botten av lera med enstaka 0,3 - 0,4 m stora stenar..	Rödgoods, porslin, buteljglas, glaskärl, tegel, taktegel, djurben
15/1794	8 x 1,2	0,4	NNÖ - SSV	Torv 0,05 m, plöja av myllig lera 0,3 m. Botten av lera.	Järnfragment samt tegelstenar (i torven)
16/1798	10 x 1,2	0,4 - 0,5	NÖ - SV	Torv 0,05 m, plöja av myllig lera 0,3 m. Botten av lera.	Spikar, buteljglas, tegel
17/1812	5 x 1,2	0,3 - 0,6	VSV - ÖNÖ	Fyllning av mo och sten 0,2 - 0,6 m stora samt grus och mindre stenar. Botten av lera. Fyllningen utgörs av en vägbank.	Taktegel
18/1816	12 x 1,2	0,4 - 0,5	NV - SÖ	Torv 0,05 m, plöja av myllig lera 0,3 m. Botten av lera.	Tegel, taktegel
19/1776	9 x 1,4 - 2,5	0,4 - 0,6	NNV - SSÖ	Torv 0,05 m, plöja av myllig lera 0,3 m. Botten av lera.	Tegel
20/1630	5 x 1,2	0,4 - 0,5	NNÖ - SSV	Torv 0,05 m, plöja av myllig lera 0,3 m. Botten av lera.	Tegel

## Bilaga 19.

### Fyndlistor RAÄ 28, RAÄ 46 och RAÄ 47

Vid förundersökningarna av fornlämningarna RAÄ 28, 43, 44, 47 och RAÄ 48 påträffades sentida material såsom yngre rödgods, fajans, stengods, porslin, butelj- och planglas, järnföremål, kritpipor, tegel och/eller djurben m.m. vilka inte togs tillvara. Från RAÄ 28 och RAÄ 47 tillvaratogs dock två mynt. Förhistoriska fynd i form av keramik framkom endast inom fornlämning RAÄ 46.

#### RAÄ 28

Fnr		Sakord	Material		Vikt (g)	Övrigt
1	S6	Mynt	Cu - legering	1	5,6	1/4 Skilling, 1802 -1808

#### RAÄ 46

Fnr		Sakord	Material		Vikt (g)	Övrigt
1	A17	Keramik	Keramik	8	31,3	

#### RAÄ 47

Fnr		Sakord	Material	Antal	Vikt (g)	Övrigt
1	R1	Mynt	Cu - legering	1	4,3	1/3 Skilling Banco, 1844